

УДК 332.122

*О. В. Феденко,
студентка Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, м. Київ*

ІНВЕСТИЦІЙНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*О. V. Fedenko,
student of the Kyiv National Economic University named Vadym Hetman, Kyiv*

INVESTMENT COMPETITIVENESS OF REGIONS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

У статті проаналізовані підходи до визначення конкурентоспроможності різних суб'єктів, що здійснюють вплив на конкурентоспроможність регіону, розкрито їх зміст, визначено основні економічні передумови та загрози, які впливають на інвестиційну привабливість окремих регіонів України, запропоновані рекомендації для підвищення конкурентоспроможності Дніпропетровського та Донецького регіонів.

In article approaches to determination of competitiveness of various subjects having impact on competitiveness of the region have been analyzed, their content have been opened, the main economic prerequisites and the threats influencing investment appeal of certain regions of Ukraine have been determined, recommendations for increase of competitiveness of the Dnepropetrovsk and Donetsk regions have been offered.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіон, фактори конкурентоспроможності, рейтинг та індекс привабливості, рівень конкурентоспроможності, Донецький регіон, Дніпропетровський регіон.

Key words: competitiveness, region, competitiveness factors, rating and index of attractiveness, competitiveness level, Donetsk region, Dnepropetrovsk region.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільство опинилось у складному становищі. Практично всі країни світу, незалежно від свого соціально-економічного розвитку змушені приймати рішення, покликани на подолання соціально-економічних та екологічних проблем.

Вийти зі складного становища можна лише за допомогою усвідомлення власної відповідальності за всі процеси, що відбуваються у регіоні, а також усвідомленню впливу на регіон як систему з метою активізації внутрішнього потенціалу. Зокрема це проявляється у комплексі заходів управління конкурентоспроможністю. Для України активізуючий вплив на регіональні системи у соціальному, екологічному та економічному напрямках відіграє дуже важливу роль.

Соціально-економічна ситуація, що склалась у всіх регіонах України потребує оновлення підходів до здійснення регіонального управління. У свою чергу, це обумовлюється необхідністю виявлення факторів, які можуть стримати негативні тенденції, що виникли у зв'язку з глобальними економічними трансформаціями та забезпечити конкурентоспроможність регіонів України на засадах їх саморозвитку.

У цьому розумінні конкурентоспроможність може визначатись рядом таких умов, які характеризуються низкою процесів і явищ у соціально-економічних процесів та відносин як у межах регіону, так і поза його межами та залежить від таких кроків та результатів, як:

- Високий інноваційний потенціал у регіоні;
- соціальна, економічна, статистична активність як органів влади, населення, господарських суб'єктів;
- реалізації державної регіональної політики та здійснення спрямованого місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам вивчення проблем, пов'язаних із формуванням, підвищенням рівня, методичним забезпеченням, дослідженням окремих аспектів конкурентоспроможності регіонів, присвячені наукові роботи таких вітчизняних вчених, як В.Артемко [1], В.Безугла, В.Підви́соцький [5], Є.Лазарева, Н.Яблонська [4], З.Герасимчук [2], О.Кузьмін [3] та інші. Проте у науковій літературі на сьогодні не існує єдиної точки зору як щодо визначення поняття «конкурентоспроможність регіону», так і до визначення ряду факторів, які впливають на конкурентоспроможність регіону.

Метою даного дослідження є виявлення характеру впливу основних економічних сил, які визначають рівень конкуренції, і привабливості ведення бізнесу в конкретній галузі загалом та регіону зокрема.

Виклад основного матеріалу. Будь-який суб'єкт господарювання у процесі фінансово - господарської діяльності створює не лише економічні блага, товари та послуги, але й створює власний імідж, що безпосередньо впливає на рівень його інвестиційної привабливості. Інвестиційний рейтинг відображає не тільки загальні тенденції розвитку інвестування в масштабах всієї держави, або галузі, а й можливості підприємства щодо залучення додаткового фінансування.

Інвестиційна привабливість регіонів – незаперечний чинник стабільного соціально-економічного розвитку регіону і країни. Держава в цьому процесі відіграє роль координуючого центру, запобігаючи економічній відокремленості регіонів. Тільки у співпраці виробничих структур та органів влади центрального та місцевого рівнів і органів місцевого самоврядування можливо досягти максимально ефективних результатів. Подолання економічної кризи і формування об'єктивних передумов стійкого розвитку економіки України та її регіонів неможливе без реального інвестування, оновлення основного капіталу, реструктуризації всієї фінансово-інвестиційної сфери і створення сприятливого інвестиційного клімату, як важливої конкурентної переваги подальшого економічного розвитку регіону.

Інвестиційна привабливість регіону визначається як відповідність регіону головним цілям інвесторів, що полягають у прибутковості, безризиковості та ліквідності інвестицій. Активізація інвестиційної діяльності є пріоритетною умовою стабільного розвитку регіонів, яка здатна залучити фінансові та матеріальні ресурси як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів, а також раціонально їх використовувати в найбільш пріоритетних галузях економіки.

Інвестиційна привабливість регіону (області) визначається сукупністю чинників. Ці чинники інвестиційних рішень можна поділити на дві великі групи за критерієм незмінності/змінності в часі:

- 1) Жорсткі фактори;
- 2) М'які фактори;

Виходячи з цього, індекс, який характеризує інвестиційну привабливість області, складається з сукупності агрегованих компонентів, які характеризують «жорсткі» та «м'які» фактори (рис.1) (у таблиці R&D означає рівень наукових досліджень та дослідно - конструкторської розробки).

Жорсткі фактори	М'які фактори
<ul style="list-style-type: none"> • Географічне розташування • Природні ресурси • Робоча сила • R&D потенціал • Споживчий сегмент • Бізнес-сегмент • Інфраструктура 	<ul style="list-style-type: none"> • Діловий клімат • Підгрупа факторів правила та процедури • Успішний досвід реалізації інвестиційних проектів • Відкритість влади • Діловий оптимізм

Рис. 1. Жорсткі та м'які фактори інвестиційних рішень за методикою Держінвестпроєкту [1].

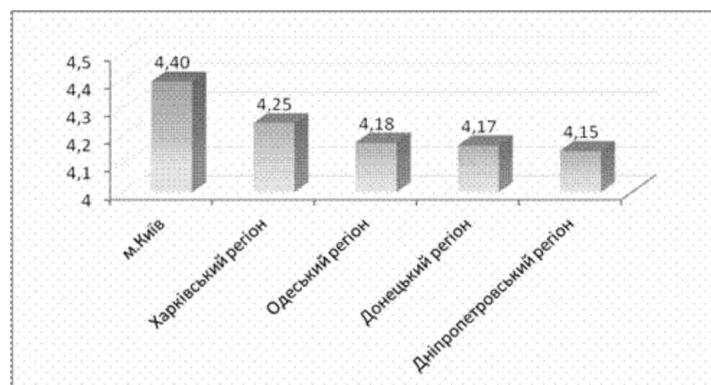

Рис. 2. Національний рейтинг конкурентоспроможності регіонів України. П'ятірка лідерів, 2013 рік. [2]

Зосередимо свою увагу на Донецькому та Дніпропетровському регіоні, які, безумовно, є привабливими для інвесторів як внутрішніх, так і зовнішніх, що підтверджується постійно високим рейтингом конкурентоспроможності, який демонструють ці регіони за різними методиками підрахунку.

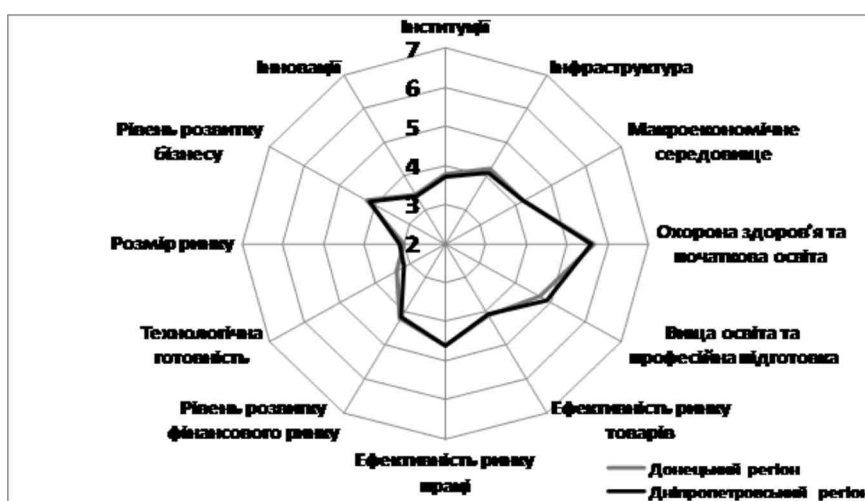

Рис. 3. Індекс конкурентоспроможності Донецького та Дніпропетровського регіонів за 2013 рік. [3]

Як видно із рисунка, в Донецькій області кращі показники за технологічною готовністю, розміром ринку, рівнем розвитку бізнесу, інноваціями, інфраструктурою. Серед найменш успішних складових залишаються інституції, охорона здоров'я та початкова освіта, ефективність ринку товарів.

Також з діаграми бачимо, що Дніпропетровська область випереджає інші області за показниками розміру ринку, інноваціями, інфраструктурою, що є вагомими чинниками для підвищення рівня конкурентоспроможності регіону. Область програє іншим регіонам з охорони здоров'я та початкової освіти.

Другий рік поспіль Донецька область є беззаперечним лідером за рівнем розвитку бізнесу в Україні. За 2013 р. приріст прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку Донецької області склав 536,7 млн. дол. США. Обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в область з початку інвестування, на 31 грудня 2012 р. становив 3 183,6 млн. дол. США. Прямі інвестиції надійшли з 58 країн світу. Найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій, на які припадає майже 95% загального обсягу. Основними іноземними інвесторами Донецької області в 2013 році були нерезиденти з таких країн, як: Кіпр, Нідерланди, Литва, Віргінські острови, Німеччина, Велика Британія, Франція та інші.

До конкурентних переваг Донецького регіону можна віднести:

1. доступ до ринкового простору Східної і Центральної Європи, а також країн СНД;
2. високорозвинута інфраструктура з двома основними торговими воротами (Міжнародний аеропорт імені С.С. Прокоф'єва та Маріупольський торговий порт);
3. різноманітні корисні копалини та родючі землі;
4. розвинута промисловість з високим інноваційним потенціалом;
5. наявність досвіду роботи з інвесторами;
6. високий рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону.

Дніпропетровський регіон має потужний промисловий потенціал. Тут розташовано понад 700 промислових підприємств. У 2012 році в економіку регіону іноземними інвесторами вкладено 313,4 млн. дол. США прямих інвестицій. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених до регіону за весь період інвестування, на 1 січня 2013 р. становив 8 432,3 млн. дол. Найбільші обсяги іноземних інвестицій вкладено у промисловість — 75,1%, фінансову діяльність — 6,9%, торгівлю — 6,0%, операції з нерухомістю — 3,7% та інші галузі. Інвестиції в економіку регіону надійшли з 60 країн світу. За обсягами залучених прямих іноземних інвестицій Дніпропетровський регіон упевнено посідає 1 місце серед регіонів України.

До десятки основних країн-інвесторів, на яких припадає більше 90% загального обсягу прямих іноземних інвестицій входять Німеччина, Кіпр, Віргінські острови, Велика Британія, Нідерланди, Австрія та інші.

До конкурентних переваг Дніпропетровського регіону можна віднести:

1. стратегічно вигідне економіко-географічне положення в центральній Європі;
2. потужний промисловий комплекс (гірничо-металургійна, вугільна, машинобудівна, космічна галузі);
3. розвинена транспортна інфраструктура;
4. збалансованість публічних та приватних інтересів;
5. високі показники соціально-економічного розвитку регіону;
6. організаційна підтримка у реалізації інвестиційних проектів, досвід роботи з інвесторами; потужна освітня та науково-дослідна база, наявність конкурентоспроможної робочої сили;

7. розвинена фінансова інфраструктура.

Щодо пріоритетних галузей для інвестування в Донецький регіон, то можна виділити такі:

- металургія;
- модернізація електростанцій;
- машинобудування та приладобудування (виробництво засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів);
- транспортна інфраструктура, інформаційні технології, телекомунікації;
- агропромисловий комплекс;
- хімічна промисловість (біотехнології);

Пріоритетні галузі для інвестування в Дніпропетровський регіон:

- космічна галузь;
- хімічна і нафтохімічна промисловість;
- легка промисловість;
- високотехнологічне машинобудування;
- будівництво;
- розвиток транспортної інфраструктури;
- сільське господарство;

	Конкурентні переваги	Перешкоди
Донецький регіон	Природні ресурси; Кваліфіковані працівники; Нові технології.	Недостатній попит на продукцію; Висока ставка кредитів; Високий рівень податків.
Дніпропетровський регіон	Кваліфіковані працівники; Природні ресурси; Нові технології; Оптимальна структура Управління підприємством.	Недостатній попит на продукцію; Високий рівень конкуренції; Високий рівень податків; Нестабільність політичної ситуації.

Рис. 4. Узагальнення результатів оцінки переваг та перешкод здійснення інвестування в Донецькому та Дніпропетровському регіонах. [4]

Висновок. З огляду на результати опитування керівників підприємств та експертів, а також аналізу соціально-економічного середовища Донецького регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості Донецької області необхідно здійснювати наступні кроки за такими основними напрямками:

- Покращення стану навколишнього середовища.
- Створення умов для оновлення засобів виробництва.
- Збільшення ефективності роботи органів влади.
- Зменшення залежності економіки регіону від змін кон'юнктури на зовнішніх ринках.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ (прямих іноземних інвестицій).

Покращення стану навколишнього середовища. Оскільки в основі економічного розвитку регіону лежить розвинений промисловий сектор, який сформувався досить давно, відсутність дієвих заходів, спрямованих на зменшення техногенного навантаження є фактором, який зменшує інвестиційну привабливість області в плані здоров'я працівників та перспектив розвитку сільськогосподарської діяльності. Серед таких заходів слід назвати наступні:

Заходи щодо зменшення викидів в Азовське море. Для цього потрібно запровадити дієвий контроль за викидами шкідливих речовин. Слід також збільшити кількість очисних споруд та підвищити ефективність роботи діючих.

Зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферу. Для цього необхідно вивести з експлуатації екологічно небезпечні виробництва та запровадити екологічно безпечні технології виробництва.

Створення умов для оновлення засобів виробництва. Застаріле обладнання, особливо у деяких галузях, є не тільки причиною низької продуктивності, а й одним з чинників, який значно збільшує травматизм на виробництві. Тому вкрай необхідно створювати умови, які б забезпечували оновлення основних засобів.

Розвиток фінансової інфраструктури. Однією з основних причин недостатнього оновлення основного капіталу є відсутність у підприємств достатньої кількості фінансових ресурсів. Хоча органи влади не можуть безпосередньо впливати на прибутковість підприємств, вони можуть сприяти створенню умов, за яких фірмам буде легше отримати фінансування.

Використання інноваційного потенціалу. Цей чинник інвестиційної привабливості використовується не повною мірою. Для покращення інвестиційної спроможності регіону необхідно здійснити ряд кроків, серед яких:

- Покращення взаємодії між підприємствами та навчальними закладами та науково-дослідними організаціями.
- Організація системи трансферу технологій за рахунок створення бізнес-інкубаторів, наукових парків, технопарків.
- Створення систем спільного фінансування, зокрема шляхом утворення регіонального венчурного фонду для фінансування інноваційних проектів.

Важливим напрямком є розгортання роботи зі створення індустріальних парків.

Однією з потенційно слабких сторін інвестиційної привабливості регіону є значна залежність його економіки від експорту. Тому важливим чинником є зменшення залежності економіки регіону від змін кон'юнктури на зовнішніх ринках.

Серед напрямків, які б дозволили зменшити вплив цього чинника є:

- Вихід на нові ринки. Це дає можливість диверсифікувати ринки збуту відповідної продукції.
- Залучення інвестицій в перспективні галузі, що дозволить диверсифікувати виробництво.

Збільшення ефективності роботи місцевих органів влади. Результати опитування керівників підприємств відобразили запит на покращення роботи регіональної влади. Серед найважливіших напрямків є покращення роботи податкових та митних органів. Також в регіоні спостерігаються тенденції щодо збільшення рейдерських захоплень підприємств. Таким чином, органи влади повинні докласти максимум зусиль задля зменшення кількості таких випадків. Адаптація власності є однією з базових характеристик, що обумовлює інвестиційну привабливість регіону.

Прямі іноземні інвестиції. Головною слабкою стороною для регіону у сфері іноземного інвестування є відсутність чіткої політики стосовно прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Задля вироблення системного підходу необхідно розробити стратегію залучення ПІІ, яка дозволить сформувати чітке бачення ролі ПІІ в економічному розвитку регіону.

Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій. Зусилля із залучення

інвестицій повинні бути зосереджені на кількох секторах, що мають конкурентні переваги, належать до ключових секторів зростання і сприятимуть нарощуванню потужностей місцевої економіки. Для кожного сектора регіональної економіки слід визначити потенційні країни та найкращі зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону в окремих секторах і технологіях.

Щодо рекомендації для Дніпропетровського регіону, то базуючись на аналізі статистичних даних, результатів опитування інвесторів та експертів, а також беручи до уваги стратегію економічного розвитку Дніпропетровської області, покращення інвестиційної привабливості регіону варто здійснювати за такими основними напрямками:

- Прозоре та справедливе адміністративне регулювання.
- Захист прав власності.
- Розвиток високотехнологічного виробництва.
- Покращення стану навколишнього середовища.
- Сприяння підприємством у пошуку нових ринків збуту їхньої продукції.
- Збільшення обсягів залучення ПІІ.

Прозоре та справедливе адміністративне регулювання. Зрозумілі, прозорі та справедливі адміністративні процедури та правила дозволять інвесторам уникати додаткового фінансового та адміністративного навантаження та ризиків, пов'язаних із регулюванням підприємницької діяльності. Для цього потрібно здійснити наступні заходи:

Усунення бюрократичних та корупційних перешкод. Інвестори повинні розуміти вимоги, які до них застосовуються, і бути впевненими у тому, що ці вимоги однакові для всіх та не залежать від особистих уподобань або інтересів державних службовців. Регулювання має бути зрозумілим та передбачуваним.

Зміни в регулюванні повинні прийматись за умов публічного діалогу з інвесторами. Інвесторів, як зацікавлену сторону, слід заздалегідь повідомляти про плановані зміни у законах, зборах та процедурах, які стосуються їхньої діяльності. Їхні зауваження та пропозиції слід враховувати при виробленні відповідних рішень. Це збільшить довіру інвесторів до державних органів та зменшить передумови для розвитку тіньової економіки.

Захист прав власності. Інвестори повинні бути впевненими у тому, що їхні права як власників будуть захищені. Це дасть їм можливість робити довгострокові та масштабні інвестиції. Для цього слід забезпечити наступні умови:

Справедливе правосуддя. Інвестори повинні бути впевненими у тому, що будь-які суперечки стосовно прав власності будуть розглянуті та справедливо вирішені судовим шляхом відповідно до принципів верховенства права.

Захист майнових прав. Інвестори повинні знати, які документи їм потрібні для того, щоб засвідчити права власності на об'єкти, основні фонди та інше майно, яке знаходиться у їхній власності. Особливого значення набуває ефективність функціонування системи реєстрації майнових прав.

Розвиток високотехнологічного виробництва. Для збільшення конкурентноздатності місцевого виробництва потрібно зменшити його залежність від природних ресурсів та коливань цін на продукцію на світових ринках. Для цього потрібно зосередитись на кількох напрямках.

Диверсифікація економіки. Варто підтримати розвиток бізнесу у галузях виробництва, які не залежать виключно від видобування та переробки природних ресурсів.

Застосування новітніх технологій. Потрібно сприяти переходу виробництва із ресурсомісткого та трудомісткого до наукомісткого. Потрібно забезпечити фінансову та інформаційну підтримку для впровадження новітніх технологій на підприємствах. Фінансова підтримка, серед всього іншого, може бути реалізована через створення регіонального венчурного фонду. Крім того, залученню нових технологій у виробництво може сприяти створення бізнес-інкубаторів, наукових парків та технопарків.

Співпраця із навчальними закладами. Вищі та професійні навчальні заклади повинні мати змогу змінювати навчальний процес та адаптувати навчальні програми відповідно до вимог високотехнологічного виробництва. Варто заохочувати співпрацю виробничих підприємств із навчальними закладами.

Дерегуляція підприємницької діяльності. Потрібно максимально спростити адміністративні процедури, пов'язані із зміною виробничого процесу, та скоротити кількість дозволів, необхідних для здійснення тих чи інших видів діяльності або виробничо-комерційних операцій. Також слід збільшити прозорість роботи органів, які мають контролюючі функції щодо підприємств. Важливим напрямком є розгортання роботи зі створення індустріальних парків.

Сприяння підприємствам у пошуку нових ринків збуту їхньої продукції. Для того, щоб сприяти розвитку ділової активності в регіоні та стимулювати попит на продукцію місцевих підприємств, потрібно здійснити такі кроки:

- Проведення зустрічей та форумів за участі національних та закордонних виробників, ділових кіл та представників державних підприємств.
- Сприяння місцевим підприємствам в участі у ділових подіях в інших областях України та закордоном.
- Прозора та продумана інформаційна і фінансова підтримка підприємств.
- Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу та сфери послуг як умови підвищення купівельної спроможності місцевого населення.

Список літератури:

1. Артеменко В. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів / В.Артеменко // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 90–97.
2. Герасимчук З.В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика : монографія / З.В.Герасимчук, Л.Л.Ковальська. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 248 с.
3. Кузьмін О.Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства : підручник / О.Є.Кузьмін. – Львів : Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.
4. Лазарева Є.В. Методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності регіону / Є.В.Лазарева, Н.В.Яблонська // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 23–31.
5. Підвисоцький В. Формування та впровадження програм підвищення конкурентоспроможності територій: методичні матеріали / В.Підвисоцький, Р.Ткачук. – К. : Леста, 2010. – 64 с.

References:

1. Artemenko, V. (2006), *Indikatori stijkogo social'no-ekonomichnogo rozvitku regioniv* [Indicators for sustainable socio-economic development], Regionalna ekonomika, Kyiv, Ukraine.
2. Gerasimchuk, Z.V. (2008), *Konkurentospromozhnist' regionu: teorija, metodologija, praktika: monografija* [Competitiveness of the region: theory, methodology, practice: a monograph], Nadstirya, Lutsk, Ukraine.
3. Kuzmin, O.E. (2005), *Upravlinnja mizhnarodnoju konkurentospromozhnistju pidpriemstva: pidruchnik* [Management of international competitiveness of enterprise: textbook], Kompakt-LV, Lviv, Ukraine.
4. Lazareva, E.V. (2011), *Metodichnij pidhid do ocinki konkurentospromozhnosti regionu* [Methodological approach to the evaluation of regional competitiveness], Regionalna ekonomika, Kyiv, Ukraine.
5. Pidvisockij, V. (2010), *Formuvannja ta vprovadzhennja program pidvishhennja konkurentospromozhnosti teritorij: metodichni materialy* [Formulation and implementation of programs to improve the competitiveness of areas: methodological materials], Lesta, Kyiv, Ukraine.

[1] Для того, щоб почати побудову індексу, необхідно мати статистичні дані, взяті з сайту ДССУ та/або інших джерел статистичної інформації.

[2] http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf - офіційний сайт Фонду «Ефективне Управління».

[3] http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf - офіційний сайт Фонду «Ефективне Управління».

[4] <http://www.ukrproject.gov.ua/sites/default/files/upload/dnipropetrovsk> - офіційний сайт ЕДржінвестпроєкту.

ТОВ "ДКС Центр"